

Олег Харченко,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри медіапродюсування
та видавничої справи
Факультету журналістики
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Oleg Kharchenko,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Media
Production and Publishing Studies,
Faculty of Journalism,
Borys Grinchenko Kyiv University
ORCID iD 0000-0002-6263-4573
Email: ov.kharchenko@kubg.edu.ua

УДК 811.111(73)'27'06

DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.167>

ГРОМАДЯНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА В УКРАЇНІ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ МЕДІАПРОЦЕСИ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

////////////////////////////////////

CITIZEN JOURNALISM IN UKRAINE AND GLOBALIZATION MEDIA PROCESSES DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто громадянську журналістику як сучасне явище мультимедійного простору України, сучасні тенденції розвитку громадянської журналістики під час російсько-української війни. Дослідження виокремлює головні риси цього різновиду журналістики, що активно розвивається в соціальних мережах та на інших платформах Інтернету. До основних характеристик належать оперативність та мобільність, легкість публікації та подання матеріалу, велика аудиторія покриття, негайний зворотний зв'язок та можливість живого спілкування, краудсорсинг та різноманітність точок зору, активність та промоція.

Об'єктом дослідження є сучасний український медіадискурс воєнного часу. Матеріалом для аналізу слугували українські інформаційні повідомлення та аналітика, створені громадськими журналістами під час російсько-української війни.

Громадянська журналістика під час російсько-української війни стає доступною для широкої громадськості України як аматорського, так і професійного складу. Блог став інструментом розвитку та нестримного росту впливу громадянської журналістики на формування суспільної думки, шляхом надання інформації з перших джерел, оперативності й мобільності, легкості подання матеріалу та його сприйняття, великої аудиторії покриття та інтерактивності, краудсорсингу та різноманітності точок зору. Поява відеоматеріалів та текстових повідомлень найвідоміших блогерів України на шпальтах світових видань та в телепрограмах провідних компаній світу свідчить про стрімкий ріст та посилення довіри до цього виду журналістики.

Перспективи подальшого дослідження ми бачимо в аналізі нових тенденцій розвитку громадянської журналістики, появі нових рис та навіть жанрів, зближенні форматів традиційних медіа та блогів соціальних платформ.

Ключові слова: громадянська журналістика, блог, інтерактивність, краудсорсинг, соціальні мережі.

ABSTRACT. The scientific work considers citizen journalism as a modern phenomenon of the multimedia space of Ukraine, modern trends in the development of citizen journalism during the Russian-Ukrainian war. The study highlights the main features of this type of journalism, which is actively developing in social networks and other Internet platforms. The main ones include speed and mobility, ease of publication and submission of material, large audience coverage, immediate feedback and the possibility of live communication, crowdsourcing and diversity of viewpoints, activism and promotion.

The object of the research is the modern Ukrainian media discourse during the war. Ukrainian news reports and analytics created by public journalists during the Russian-Ukrainian war served as material for the analysis.

During the Russian-Ukrainian war, a citizen journalist becomes available to the general public of Ukraine, both amateur and professional. The blog has become a tool for the development and unstoppable growth of the influence of citizen

journalism on the formation of public opinion, by providing information from the first sources, efficiency and mobility, ease of submitting material and its perception, a large audience of coverage and interactivity, crowdsourcing and diversity of points of view. The appearance of video materials and text messages of leading bloggers of Ukraine in the columns of world publications and in the TV programs of leading companies in the world indicates the rapid growth and strengthening of trust in this type of journalism.

We see the prospects for further research in the analysis of new trends in the development of citizen journalism, the emergence of new features and even genres, convergence of formats of traditional mass media and social platform blogs.

Keywords: citizen journalism, blog, interactivity, crowdsourcing, social networks.

© Харченко Олег, 2023

Вступ. Аналізом такого феномену, як громадянська журналістика в Україні займаються небагато дослідників, серед яких можна зазначити В. Різуна [4], І.В. Батуревич [1], О. Гресько [3]. Серед зарубіжних фахівців варто виділити наукові розвідки Т. Глосер [8], Н. Джуррат [9], С. Отінг [10]. У сучасний період, під час російсько-української війни, дослідження цього різновиду журналістики та його взаємодії зі світовими медіа, набуває особливого значення. Об'єктом дослідження виступає сучасний український медіадискурс воєнного часу. Матеріалом для аналізу слугували українські інформаційні повідомлення та аналітика, створені громадськими журналістами під час російсько-української війни. Предметом дослідження є громадянська журналістика України та її особливості під час російсько-української війни.

Методи дослідження. Загально-наукові, що включають моніторинг українського контенту під час війни, збір інформації, аналіз, контент-аналіз. Щонайменше частково застосовувалися методи дискурс-аналізу.

Результати та обговорення. Громадянська журналістика визначається переважно як діяльність представників широкої громадськості стосовно збору, аналізу новин та інформації і її розповсюдження через цифрові технології та платформи соціальних мереж. Переважно це платформи ютуб, тік-ток, телеграм.

Окрему категорію становлять професійні журналісти, які через власні блоги на вищезазначених платформах виставляють інформаційні та інформаційно-аналітичні матеріали, що стосуються безпосередньо воєнно-політичної, та воєнно-економічної ситуації в Україні. Яскравим прикладом слугує блог 'ЦАПЛІЄНКО_UKRAINE' FIGHTS [7], який веде відомий український жур-

наліст А. Цапленко. На нашу думку, такі блоги також є різновидами громадянської журналістики, оскільки вони надають інформацію у дещо іншій, більш неформальній формі і відрізняються по формату від інформаційних програм державного телебачення України та офіційних сайтів інформгентств.

Наведемо характерні риси, притаманні сучасній громадянській журналістиці, що висвітлює російсько-українську війну:

1. Оперативність та мобільність. Інформація надається майже миттєво після будь-яких подій, що стосуються військової ситуації на території України. Гарним прикладом є блог «Николаевский Ванёк» на телеграм-каналі. Завдяки цьому блогу, численні користувачі з південних регіонів країни вчасно отримують досить детальну та корисну інформацію про повітряні атаки ворога. Те саме можна сказати про популярний блог «Лачен пише» І. Лаченкова [4], у якого зараз близько 1 мільйона підписників. Під час повномасштабної війни цей блогер зібрав більше 150 млн грн. Безпосередні свідки фільмують, фотографують та виставляють свої матеріали в інтернеті та на соціальні платформи значно швидше, ніж представники традиційних медіаустанов, хоча цим вони періодично можуть завдавати шкоди захисникам України.
2. Легкість публікації та подання матеріалу. Неформальний, гумористичний, а іноді й грубий стиль викладення інформаційно-аналітичних матеріалів, підкупає аудиторію своєю простотою та безпосередністю і є більш прийнятливим для певних прошарків населення України.
3. Велика аудиторія покриття, яка часто переважає аудиторію державних медіа. Хоча ґрун-

товні соціологічні опитування з цього питання не проводились, достатньо подивитись на кількість підписників популярних блогерів, представників громадянської журналістики і на підписників державних медіа в інтернеті та порівняти і зробити відповідні висновки. Однією з причин лідерства провідних блогерів є те, що смартфони та доступ до інтернету мають майже всі громадяни України, тому формат блогерських повідомлень та відеоматеріалів більш зручний для власників цих девайсів, ніж будь-який інший.

4. Негайний зворотній зв'язок та можливість живого спілкування. Блогери як представники громадянської журналістики та споживачі інформації мають можливість безпосередньо поспілкуватись та обміняти думками. Це приводить до ефективної інтерактивності, створює ефект опори на суспільство, відчуття спільноти та надає додаткові нюанси для створення автентичного та емоційно-привабливого матеріалу.
5. Краудсорсинг. Цей інструмент залучається у декількох варіантах. З одного боку – це залучення колективного інтелекту для збору та редагування актуального матеріалу. З іншого боку – це інструмент залучення громади до активної дії, наприклад для збору коштів для волонтерської підтримки підрозділів ЗСУ. Прикладом може слугувати фонд С. Припути prytulafoundation.org, repower.ngo, ffu.foundation.
6. Різноманітність точок зору. На відміну від традиційних медіа, громадянські журналісти або блогери, що висвітлюють російсько-українську війну, висвітлюють більш різнопланові точки зору і це надає їхнім матеріалам додатковий бонус у вигляді унікальності розуміння подій.
7. Активізм та промоція. Громадянські журналісти часто міцно пов'язані з тими проблемами, які вони висвітлюють. Це, у свою чергу, веде до того, що вони можуть сприяти вирішенню тих соціальних проблем, які вони порушують. Виявляючи громадянську позицію, вони можуть виконувати роль промоутерів громадської активності та фахівців з подолання різноманітних соціальних негараздів.

Додатково зауважимо, що згідно з соціологічними опитуваннями, проведеними Київським міжнародним інститутом соціології та фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучерова в період 26-30 липня 2022 року, 40 % українців довіряли медіа з професійними журналістами, 12 % – матеріалам незалежних блогерів, 30 % опитаних – окремим професійним журналістам, які мають високу якість свого інформаційного продукту [4]. Наразі, на думку автора публікації, ці статистичні данні дещо змінилися і довіра матеріалам незалежних блогерів значно зросла. Кількість та вплив громадянських журналістів на українську та закордонну аудиторію значно посилюється.

Окремо зазначимо, що ставлення світових медіа до блогерів або громадянських журналістів, залучених у висвітлення подій російсько-української війни, змінилося. Переглядаючи інформаційно-аналітичні матеріали ведучих телекомпаній та газет США, Великобританії і Франції, все частіше телеглядачі та читачі цих матеріалів мають змогу подивитись відеоматеріали або текстові повідомлення від представників громадянської журналістики України, що свідчить про те, що роль окремого незалежного блогера або професійного журналіста значно зросла в період бурхливого розвитку цифрових технологій.

Незважаючи на чітко окреслені сильні сторони громадянської журналістики, вона має і очевидні слабкі позиції.

По-перше, це брак чітко прописаних професійних стандартів, що викликає недовіру в певній аудиторії критично мислячих споживачів інформації.

По-друге, це неналежна якість перевірки фактів, що примушує аудиторію дещо критично ставитися до наданої інформації з блогерських джерел та її відповідного аналізу. Звідси спостерігаються окремі випадки розповсюдження фейкової або невідповідної інформації. Наприклад, у період війни неточну інформацію про перебіг бойових дій надав О. Гончаренко, народний депутат ВР та успішний блогер, який веде YouTube канал [@AlexGoncharenko](https://www.youtube.com/@AlexGoncharenko) та Telegram канал [2]. Так 22.02.2023 року О. Гончаренко надав відеоматеріал через свій телеграм-канал про вибух у Білгороді, стверджуючи, що то був склад боєприпасів, але виявилось,

що відео було зроблено 13.10.2022 року, коли в Білгороді сталась пожежа на цукровому заводі (incentre.zp.ua, 28.02/2023). Цю інформацію розповсюдили традиційні медіа, але вона виявилась неточною.

Висновки та перспективи. Громадянська журналістика під час російсько-української війни стає доступною для широкої громадськості України. Блог став інструментом розвитку та нестримного росту впливу громадянської журналістики на формування суспільної думки шляхом надання інформації з перших джерел, оперативності і мобільності, легкості подання матеріалу та його сприйняття, великої аудиторії покриття та інтерактивності, краудсорсингу та різноманітності точок зору. Поява відеоматеріалів та текстових повідомлень відомих блогерів України на шпальтах світових видань та в телепрограмах провідних компаній світу свідчить про стрімкий ріст та посилення довіри до цього виду журналістики.

Перспективи подальшого дослідження ми бачимо в аналізі нових тенденцій розвитку громадянської журналістики, появи нових рис та навіть жанрів, зближенні форматів традиційних медіа та блогів соціальних платформ.

Список використаної літератури

1. Батуревич І. В. Громадянська журналістика в контексті сучасних інформаційних технологій (Дослідження системи Web 2.0 на основі українських електронних видань). *Наукові записки інституту журналістики*. 2007. Т. 27 квітень-червень. С. 152–158.
2. Гончаренко О. Гончаренко: телеграм. URL: <https://t.me/oleksiihoncharenko> (дата звернення: 4.12.2023).
3. Гресько О. В. Роль і місце громадянської журналістики у процесі творення новин. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2015. № 2 (22). С. 76–80.
4. Лаченков І. Лачен пише: телеграм. URL: <https://t.me/lachentyt> (дата звернення: 10.02.2023).
5. Різун В. В. Маси: тексти лекцій. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. С. 5.

6. Укрінформ. Більшість як 40% журналістів довіряють ЗМІ де працюють професійні журналісти. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3553806-bils-ak-40-ukrainciv-doviraut-zmi-de-pracuut-profesijni-zurnalisti.html> (дата звернення: 27.01.2023).
7. Цапльєнко А. ЦАПЛЬЄНКО_UKRAINE' FIGHTS. URL: <https://t.me/s/Tsaplienko> (дата звернення: 4.12.2023).
8. Glocer, Tim (March 7, 2006). «Old media must embrace the amateur». *Financial Times*. Archived from the original on December 10, 2022. Retrieved March 8, 2013.
9. Jurrat N. «Mapping Digital Media: Citizen Journalism and the Internet». *www.opensocietyfoundations.org*. Retrieved April 18, 2023.
10. Outing, S. The 11 Layers of Citizen Journalism. <http://www.poynter.org>. (дата звернення 15.10.2006).

References

1. Baturevych, V. (2007) Public journalism in the context of modern information technologies (Research of the Web 2.0 system based on Ukrainian electronic publications). *Scientific notes of the Institute of Journalism*. 2007. Vol. 27 April-June. Pp. 152–158.
2. Honcharenko, O. Honcharenko. (2023). Aviable at: <https://t.me/oleksiihoncharenko> (accessed: 12/4/2023).
3. Gresko, O., V., (2015) The role and place of citizen journalism in the process of creating news. *State and regions. Series: Social communications*. Vol. 2 (22). Pp. 76–80.
4. Lachenkov, I. (2023). Lachen writes: Telegram. Aviable at: <https://t.me/lachentyt> (accessed 10.02.2023).
5. Rizun, V. V. (2003) *Masy: Texts of lectures*. Kiyv: VOC «Kyiv University», 2003. P. 5.
6. Ukrinform. (2023). The majority of journalists, as much as 40%, trust mass media where professional journalists work. 27.01.2023. Aviable at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3553806-bils-ak-40-ukrainciv-doviraut-zmi-de-pracuut-profesijni-zurnalisti.html> (accessed 10.02.2023).
7. Tsaplienko, A. TSAPLIENKO_UKRAINE' FIGHTS. Aviable at: <https://t.me/s/Tsaplienko> (accessed 12.04.2023).
8. Glocer, T. (March 7, 2006). «Old media must embrace the amateur». *Financial Times*. Archived from the original on December 10, 2022. Retrieved March 8, 2013.
9. Jurrat, N. (2003) «Mapping Digital Media: Citizen Journalism and the Internet». *www.opensocietyfoundations.org*. (retrieved April 18, 2023)
10. Outing, S. The 11 Layers of Citizen Journalism. Aviable at: <http://www.poynter.org>. (accessed 15.10.2006).

Надіслано до редакції 14.12.2023 р.